

ВІДГУК

офіційного опонента

професора, доктора педагогічних наук, професора кафедри
фортепіанного виконавства і педагогіки мистецтва
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Паньків Людмили Іванівни

на дисертацію

Царенка Владислава Андрійовича

**«ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО
ВИКЛАДАЧА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА»,**

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дисертаційної роботи, зв'язок із планами відповідних галузей науки. Соціально-культурний розвиток суспільства України висуває нові вимоги до організації освітнього процесу. Трагічні події сьогодення, викликані збройною агресією російської федерації, посилили та активізували пошуки освітян у збереженні та розвитку традицій духовного становлення підростаючого покоління. Саме вчитель мистецьких дисциплін, зокрема музики, як носій культури, духовності, естетичного ставлення до навколишнього світу, сьогодні має зберігати і транслювати учням віру в гуманістичні ідеали високої культури суспільства. У такому контексті підкреслюємо особливе значення *художнього світогляду* викладача музичного мистецтва, що за словами автора дисертації, передбачає «ціннісне ставлення до своєї професії», «здатність до художнього пізнання та емоційно-чуттєвого проникнення в глибинну сутність художніх образів», «усвідомлення значущості мистецтва у розвитку духовно-творчих якостей учнів» (С.3-4). Розкрити учням широку панораму художньої картини світу, занурити їх глибини художньо-образного змісту мистецьких творів, допомогти школярам адекватно сприймати музичні твори і через них розуміти навколишній світ і проблеми сьогодення, формувати художню свідомість молоді, здатність переживати художні образи та реальні події - належить викладачу мистецтва, що володіє не лише фаховими знаннями, вміннями та навичками, а головне – широким художнім світоглядом.

Актуальність теми дисертаційного дослідження Царенка В. А. обумовлюється також виявленими автором суперечностями між: зростаючими потребами суспільства у фахівцях з широким художнім світоглядом для реалізації художньо-творчого потенціалу мистецтва у вихованні учнівської молоді і традиційній вузькопредметній підготовці майбутніх фахівців; розумінням доцільності формування художнього світогляду і недостатньою розробленістю організаційно-педагогічних умов його формування у майбутніх викладачів музичного мистецтва; високими вимогами до професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва та недостатньою розробленістю методики формування художнього світогляду (С.21-22).

Отже, соціокультурне значення окресленої проблеми, виявлені суперечності, що потребують розв'язання, дають підстави вважати тему дисертації Царенка Владислава Андрійовича - *«Формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва»* - важливою, актуальною і перспективною для педагогічної науки і практики.

Свідченням актуальності дисертаційної роботи є також її зв'язок з тематичним планом комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка «Соціально-професійне становлення особистості» (державний реєстраційний номер 0116U003481). Тему дисертації затверджено Вченою радою Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 4 від 04 жовтня 2021 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, оцінка змісту дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження і в цілому не викликає сумніву. Виважено і коректно сформульовано науковий апарат дослідження, визначено мету і задачі, об'єкт і предмет наукового пошуку. Розділи дисертації підпорядковано меті та завданням дослідження, розкривають логіку і послідовність проведення дослідницької роботи.

Дисертаційне дослідження Царенка Владислава Андрійовича має чітку логічну структуру, що презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, загальними висновками, списками використаних джерел до кожного з розділів, додатками.

Перший розділ дисертації присвячено теоретичному обґрунтуванню проблеми формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва, виявленні сутності категоріально-поняттєвого апарату дослідження.

Науковий інтерес становить представлений ретроспективний огляд розвитку світогляду людини на різних етапах історично-суспільного розвитку, кожен з яких констатував унікальність буття, обумовлювався багатством духовної культури, концентрував проблеми, сумніви, пошуки, знахідки, істини, ідеї, містив інтерес і любов до знань, природи, світу, кристалізував інтелектуальні зусилля епохи, сприяв розвитку суспільства, людського духу, становленню Особистості (стор. 30-35).

На основі використання значного пласту наукових джерел (140 найменувань) у першому розділі було з'ясовано сутність світогляду як своєрідної «інтегративної цілісності знання і цінностей, розуму і почуття, інтелекту і дії, критичного сумніву і свідомої недосконалості» (стор. 35). Художній світогляд, за визначенням автора – це «складне, інтегроване особистісне утворення, що передбачає емоційно-ціннісне пізнання сутності мистецьких творів, здатність до емпатійного проникнення, відтворення художнього образу у процесі сприйняття, інтерпретації, власному виконанні й творчості» (с. 51). У процесі аналізу досліджуваного феномену, автор доводить, що художній світогляд складає суть професії вчителя музичного мистецтва, вщерть пронизує його різні види діяльності, виявляється у різних видах музично-педагогічної діяльності: сприйнятті, виконавстві, творенні, спілкуванні з мистецтвом та аудиторією (учнями), у позааудиторній роботі та ін. (с. 53).

Виважено і обґрунтовано подано *структуру* художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва у єдності таких компонентів: мотиваційно-рефлексивний, когнітивно-інтерпретаційний, творчо-

перетворювальний. Відповідно означеній структурі схарактеризовано критерії, показники, рівні сформованості художнього світогляду майбутніх фахівців.

Таким чином, представлений у першому розділі дисертації системний аналіз категоріально-поняттєвого апарату дослідження, визначення сутності та структури художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва, обґрунтування критеріїв та показників сформованості художнього світогляду майбутніх фахівців - вважаємо теоретичним здобутком дисертанта і основою подальшого наукового пошуку розв'язання досліджуваної проблеми.

Другий розділ дисертації присвячено розробці та обґрунтуванню оптимальних організаційно-педагогічних умов та методики формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва.

На засадах аксіологічного, інтерпретаційного, культурологічного, компетентнісного, особистісно поліхудожнього, орієнтованого (суб'єктного), творчо-діяльнісного (праксеологічного) наукових підходів було визначено *організаційно-педагогічні умови*, які сприяють ефективному формуванню художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва у процесі професійної підготовки, а саме: стимулювання майбутніх викладачів музичного мистецтва до художньо педагогічного діалогу; створення художньо-творчого середовища, що передбачає використання взаємодії різних видів мистецтва у процесі інтерпретації музичного твору та залучення студентів у самостійно пошукову, творчо-проектувальну діяльність; спрямування майбутніх фахівців на самореалізацію у різних видах музично-педагогічної діяльності, виробничої та концертно-виконавської практики.

Окреслені організаційно-педагогічні умови формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва, на переконання автора, реалізуються у перебігу взаємопов'язаних *етапів* педагогічної роботи: організаційно-інформаційного; творчо-проектувального; результативно-презентаційного, кожен з яких мав на меті виконання педагогічної умови, використання відповідних форм та методів, що спрямовувались на формування внутрішніх компонентів художнього світогляду, якісних характеристик

досліджуваного феномену в процесі художнього сприйняття, інтерпретації музичного твору, творчо проєктувальної та музично-педагогічної діяльності, виробничої та концертно-виконавської практик.

Науковим здобутком другого розділу дисертації вважаємо розроблену *структурно-функціональну модель* формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва, котра містить мету, завдання, наукові підходи і принципи, організаційно педагогічні умови, форми та методи навчання, критерії, показники та рівні сформованості досліджуваного феномену, очікуваний результат формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва.

Третій розділ дисертаційної роботи присвячено висвітленню перебігу етапів дослідно-експериментальної роботи з перевірки ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов та методики формування художнього світогляду майбутніх викладачів музичного мистецтва. У розділі також інтерпретовано результати статистичного аналізу одержаних даних, доведено ефективність авторської методики.

Експериментальна робота проводилася на базі Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Бердянського державного педагогічного університету, Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. (Дослідно-експериментальною роботою охоплено 117 студентів).

Досить коректно і переконливо представлено результати констатувального експерименту, що слугували основою для розробки змісту педагогічної роботи на формувальному етапі дослідження. У ході формувального експерименту було апробовано визначені педагогічні умови та широку панораму методів (інтерактивні методи, аналіз-інтерпретація, «мозковий штурм та ін.; «круглий стіл», обговорення, оцінки власних виступів, виступів артистів, постановки і режисури концертної програми; залучення здобувачів вищої освіти у різні форми художньо-інтерпретаційної, художньо-діалогової, творчо-проєктувальної, концертно-виконавської, оцінно-

рефлексивної діяльності та інші), що, безумовно становлять наукову цінність дослідження.

Наведений у дисертації аналіз результатів дослідної роботи підтверджує ефективність упроваджених педагогічних умов формування художнього світогляду майбутніх викладачів музичного мистецтва, позитивну динаміку розвитку кожного визначених компонентів художнього світогляду майбутніх фахівців.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Теоретично обґрунтовано та розроблено зміст і структуру феномена «художній світогляд майбутнього викладача музичного мистецтва». Розкрито особливості формування художнього світогляду майбутніх викладачів музичного мистецтва на основі аксіологічного, інтерпретаційного, культурологічного, компетентнісного, особистісно поліхудожнього, орієнтованого (суб'єктного), творчо-діяльнісного (праксеологічного) наукових підходів, через реалізацію організаційно-педагогічних умов: стимулювання майбутніх викладачів музичного мистецтва до художньо педагогічного діалогу; створення художньо-творчого середовища, що передбачає використання взаємодії різних видів мистецтва у процесі інтерпретації музичного твору та залучення студентів у самостійно пошукову, творчо-проектувальну діяльність; спрямування майбутніх фахівців на самореалізацію у різних видах музично-педагогічної діяльності, виробничої та концертно-виконавської практики. Розроблено та експериментально перевірено методику формування художнього світогляду майбутніх викладачів музичного мистецтва, що передбачає послідовність проведення педагогічної роботи згідно організаційно-інформаційного; творчо-проектувального; результативно-презентаційного етапів. Розроблено критерії та показники сформованості художнього світогляду майбутніх фахівців, запропоновано діагностичний інструментарій виявлення рівневих ознак досліджуваного феномену.

Вірогідність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Вірогідність одержаних автором наукових результатів не

викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні по суті і відповідають поставленим завданням, досягнуті завдяки системному використанню комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів, використанню ґрунтовної джерельної бази. Одержані результати дослідження достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані в дисертації є *достовірними* і достатньо *апробованими* на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги» (Кропивницький, 2024); «ALTITUDO MUNDI SPIRITUALIS. Духовність у сучасному світі: просвітницько культурологічний підхід» (Кременець, 2024); «Мистецький освітній простір у контексті реалізації сучасної парадигми освіти» (Кропивницький, 2024); «Мистецтво та мистецька освіта в сучасному 28 європейському соціокультурному просторі» (Бердянськ, 2024); «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, 2024); «Неперервна педагогічна освіта XXI століття: досвід, інновації, тенденції» (Київ, 2023); «Progressive research in the modern world» (Boston, 2023); «Мистецтво без кордонів: творчі діалоги» (Кропивницький, 2023); «Мистецький освітній простір у контексті реалізації сучасної парадигми освіти» (Кропивницький, 2022); «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, 2022); - *всеукраїнських*: «Зарубіжна та українська культура: питання теорії, історії, методики» (Херсон, 2024); «Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої школи» (Херсон – Івано-Франківськ, 2022); «Сучасні проблеми української освіти» (Івано-Франківськ, 2024); «Час мистецької освіти» (Харків, 2024); - I Всеукраїнський круглий стіл «Діяльність студентського наукового гуртка у сучасному університеті» (Чернігів, 2024). Основні положення дослідження систематично обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки та спеціальної освіти, кафедри мистецької освіти факультету педагогіки, психології та мистецтв Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 55 від 06.01.2025); Бердянського державного педагогічного університету (довідка № 57/08-08 від 06.01.2025); Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка №1-н від 13 січня 2025).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових виданнях. Дисертація є результатом власних досліджень та самостійною працею дисертанта. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані автором особисто. Дисертаційна робота характеризується завершеністю, зміст дисертації відповідає поставленій меті. Основні результати дисертації висвітлено у 10 публікаціях автора, з них 9 – одноосібних, з-поміж яких: 3 статті – у наукових фахових виданнях України; 1 стаття (у співавторстві) включена до наукометричної бази Web of Science); 6 тез – у матеріалах науково-практичних конференцій.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що

вперше: визначено сутність та зміст поняття «художній світогляд майбутнього викладача музичного мистецтва»; визначено структуру художнього світогляду; визначено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва у процесі професійної підготовки; розроблено та впроваджено авторську методику реалізації організаційно-педагогічних умов формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва у процесі професійної підготовки;

- подальшого розвитку набули підходи, інтерактивні форми та методи навчання, спрямовані на формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва у процесі професійної підготовки.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Дисертація Царенка В.А. має *теоретичне* значення, що полягає у подальшому розвитку та вдосконаленню системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти України.

Практичне значення дослідження полягає у систематизації та практичній апробації педагогічного інструментарію формування художнього світогляду майбутнього викладача музичних дисциплін; розробці методики діагностики сформованості художнього світогляду майбутніх фахівців; у розробці методичних рекомендацій з питань формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва; можливості використання теоретичних положень дисертації для оновлення змісту фахових дисциплін: «Методика художньо-педагогічної інтерпретації музичних творів», «Методика викладання фахових дисциплін у ЗВО», «Методологія наукових досліджень», «Історія музичного виконавства», «Сучасне музичне мистецтво», «Теорія та методика викладання музичних дисциплін у ЗВО», «Теорія і методика інструментально-виконавської підготовки з практикумом», виробнича практика. Висновками дослідження, методичними розробками автора можуть послуговуватися викладачі фахових дисциплін, студенти під час виробничої та концертно-виконавської практик. Результати дослідження можуть бути використані у професійній діяльності в музичних коледжах, спеціалізованих навчальних закладах; у системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення рівнів науково теоретичної та методичної підготовки фахівців мистецтва.

Мова і стиль дисертації. Дисертація написана літературною державною мовою, ясно і доступно для фахівців. Текст дисертації оформлено згідно чинних вимог МОН України.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Відзначаючи високий рівень дисертаційної роботи Царенка Владислава Андрійовича, наукове та практичне значення отриманих результатів проведеного дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі дискусійні положення, зауваження та побажання:

1. У першому розділі дисертації представлено термінологічний апарат дослідження, здійснено ретроспективний аналіз ключових понять («світогляд», «художній світогляд») та визначено їх сутність з позицій

сьогодення. На наш погляд, значно збагатило б дослідження висвітлення та узагальнення зарубіжного досвіду вивчення світоглядної проблематики.

2. У визначенні методологічних основ дослідження (другий розділ дисертації) автор достатньо обґрунтовано спирається на аксіологічний науковий підхід, який орієнтує на формування ціннісного ставлення студентів до художньої картини світу, майбутньої професії тощо. Підтримуючи дану позицію автора, вважаємо цілком достатнім окреслення аксіологічного вектору дослідження на першому рівні методології, що не потребує його дублювання принципом аксіологічності. Натомість, в основних положеннях дослідження варто було б звернути увагу на національний аспект формування художнього світогляду, що забезпечує підґрунтя національної самосвідомості майбутніх фахівців у контексті світосприйняття.

3. У розробці методики формування художнього світогляду майбутніх викладачів музичного мистецтва бажано більш чітко представити реалізацію організаційно-педагогічних умов на різних етапах роботи.

4. Вважаємо, що у висвітленні дослідно-експериментальної роботи з формування художнього світогляду майбутніх викладачів музичного мистецтва варто було б ширше розкрити залучення студентів до роботи в поза університетських мистецьких та дозвіллевих заходах: фестивалях, конкурсах, олімпіадах, арт-зустрічах тощо.

5. Вважаємо, що в дисертації було б доречним увиразнити способи розв'язання суперечностей, виявлених автором при обґрунтуванні проблематики дослідження.

Зазначимо, що наведені міркування, зауваження та побажання не впливають на позитивну оцінку проведеного дослідження, а є суттєвим резервом для подальших наукових пошуків дисертанта.

Дисертаційна робота Царенка Владислава Андрійовича «Формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва» виконана на належному науково-теоретичному рівні, має авторську, логічно побудовану, концептуальну структуру. Завдання роботи повністю вирішено, мета досягнута.

Висновок. Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підставу вважати дисертацію Царенка Владислава Андрійовича «Формування художнього світогляду майбутнього викладача музичного мистецтва» завершеним, цілісним і самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44., а автор дисертації – Царенко Владислав Андрійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фортепіанного виконавства
і педагогіки мистецтва
факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

ЛЮДМИЛА ПАНЬКІВ
Підпис
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова
Підпис
«09» 07 2025 р.